

مدل علی تأثیرات هوش معنوی و اخلاقی بر روابط فرازنشویی با واسطه‌های شبکه‌های مجازی و رضایت زنانشویی

علی کمال‌جو^{۱*}، محمد نریمانی^۲، اکبر عطادخت^۳، عباس ابوالقاسمی^۴

چکیده:

مقدمه: نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که شبکه‌های مجازی اجتماعی موجب اختلال در سلامت خانواده و افزایش روابط فرازنشویی شده‌اند. بنابراین پژوهش حاضر با هدف طراحی و آزمون مدل علی تأثیرات هوش معنوی و اخلاقی بر روابط فرازنشویی با واسطه‌های شبکه‌های مجازی و رضایت زنانشویی انجام شده است.

روش: نمونه تحقیق شامل ۲۵۰ نفر که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده بودند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه‌های هوش معنوی ناصری، هوش اخلاقی لینیک و کیل، و رضایت زنانشویی انریچ استفاده شد. روش این پژوهش توصیفی-همبستگی است و برای تحلیل داده‌ها از نرم افزار AMOS و SPSS استفاده گردید.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که هوش معنوی اثر مستقیم و معنی‌داری هم بر رضایت زنانشویی و هم روابط فرازنشویی دارد. اما هوش اخلاقی تنها بر رضایت زنانشویی اثر مستقیم معنی‌دار دارد. همچنین اثر مستقیم رضایت زنانشویی با رابطه فرازنشویی معنی‌دار نشد. اما اثر مستقیم رابطه میزان استفاده از فضای مجازی با رابطه فرازنشویی معنی‌دار شد. در کل داده‌ها نشان داد که مدل پیشنهادی نیازمند اصلاح است و با حذف مسیرهای غیرمعنی‌دار مدل نهایی با $RAMSE=0/002$ برآزش گردید.

نتیجه‌گیری: بنابراین نتایج فوق، مدل پیشنهادی به دلیل توجه به نقش عوامل فرهنگی و مذهبی می‌تواند مسیری مهم و متناسب با فرهنگ کشورمان در جهت افزایش رضایت زنانشویی، کاهش روابط فرازنشویی و استحکام خانواده باشد.

واژگان کلیدی: روابط فرازنشویی، رضایت زنانشویی، هوش معنوی، هوش اخلاقی، فضای مجازی

^۱ دانشجوی دکتری دانشگاه محقق اردبیلی، * نویسنده‌ی مسئول: alikamalju2016@yahoo.com

^۲ استاد گروه روانشناسی دانشگاه محقق اردبیلی

^۳ دانشیار گروه روانشناسی دانشگاه محقق اردبیلی

^۴ استاد دانشگاه گیلان

The Causal Model of Effects Spiritual and Moral Intelligence on Extramarital Relations Through Virtual Social Networks and Marital Satisfaction

KamalJoo, A.; Narimani, M.; AtaDokht, A.; Abolghasemi, A.

Abstract:

Introduction: The results show that virtual networks could impair the health of families and the increase of extramarital relations. So the purpose of this study was to design and test the causal model of effects spiritual and moral intelligence on extramarital relations through virtual social networks and marital satisfaction.

Method: The subjects of study were 250 who selected by convenience sampling. To collect data from Naseri's Spiritual Intelligence, @@@s Moral Intelligence and Enrich Questionnaire were used. The research method was descriptive – correlation and for data analysis, SPSS and AMOS were used.

Results: The data showed spiritual intelligence is a direct and significant effect on both marital satisfaction and extramarital relations. Also, moral intelligence only has a significant direct effect on marital satisfaction. The direct effect of marital satisfaction with extramarital relationship was not significant. But the direct effect relationship between the using of social virtual networks with extramarital relationship was significant. In general, the data showed the proposed model by eliminating the need for reform and significant paths final model was fitted with RAMSE = 0/0002.

Conclusion: The above results show that this model due attention to the important role of cultural and religious factors can track and fit with our culture in order to increase marital satisfaction and strength of family.

Keywords: Spiritual intelligence, Moral intelligence, Marital satisfaction, Extramarital relations, Virtual networks

مقدمه

خیانت زناشویی، در تمامی جوامع و به ویژه در ایران، مذموم بوده و عواقب ناگواری برای خانواده و جامعه دارد، با این حال به لحاظ ملاحظات فرهنگی تا حد زیادی ناشناخته مانده و آمار دقیقی وجود ندارد و دسترسی به تحقیقات کافی که پیشینه این موضوع را روشن نماید آسان نیست. خیانت زناشویی در واقع نادیده انگاشتن تعهد به همسر است که موجب شکل گیری درجاتی از صمیمیت عاطفی و فیزیکی با فردی غیر از همسر می شود. علی رغم اینکه شبکه های مجازی فواید زیادی داشته اند ولی باعث بروز فزاینده نگرانی در حوزه روابط فرازناشویی شده اند و افراد زیادی را درگیر خیانت ساخته اند (عبدی و همکاران، ۱۳۹۱). یکی از منابع مهم استرس در روابط همسران خیانت

است که روزانه به‌طور فراوان رخ می‌دهد و تأثیر ویرانگری بر ازدواج می‌گذارد (باکوم^۱ و همکاران، ۲۰۰۶؛ اسماعیلی و همکاران، ۲۰۱۲). در واقع خیانت دلیل اصلی طلاق در جوامع غربی است (بوسا^۲، ۱۹۹۸). در این راستا فتحی و همکاران (۱۳۹۲) بر اساس یافته‌های تحقیقاتی ذکر می‌کنند که در جامعه آمریکا بین ۲۱ تا ۷۰ درصد زنان و ۲۶ تا ۷۵ درصد مردان حداقل یک‌بار در طول زندگی روابط فرازنشویی داشته‌اند و بر اساس اطلاعات منتشرشده از موسسه گالوپ در سال ۲۰۰۸، از ۱۰۲۵ نفر بزرگ‌سال در آمریکا ۵۴ درصد فردی را می‌شناسند که به همسرش خیانت کرده است و وینکینگ^۳ و همکاران (۲۰۰۷) نشان دادند که ۳۱ درصد آزمودنی‌ها در ۵ سال اول زندگی مرتکب خیانت شده‌اند.

یافته‌های فتحی و همکاران (۱۳۹۲) نشان می‌دهد که ۸۴ درصد افرادی که مرتکب خیانت شده‌اند دارای فرزند بوده‌اند و بیش از نیمی از خیانت‌ها در ۱۰ سال اول زندگی مشترک رخ داده بود. همچنین بیشتر خیانت‌ها با ۴۲ درصد در سنین ۲۶ تا ۳۵ سال و ۴۰ درصد در سنین ۳۶ تا ۴۵ سال حادث شده بود. این محققان عوامل متعددی از جمله نقش تسهیلگری تلفن همراه و اینترنت را در روابط فرازنشویی مهم و مؤثر دانسته‌اند. یافته‌ها نشان داد از ۴۲ مورد خیانت ۲۱ مورد منجر به طلاق، ۲۷ مورد زندگی کاملاً ناخوشایند و ۴ مورد هم یک زندگی تهری از احساسی داشتند (چارنی^۴ و همکاران، ۱۹۹۵).

خشونت خانگی، نارضایتی جسمی، مشکلات جنسی مرد و جوانی عوامل پیش‌بین خیانت در زنان است (کوینا^۵ و همکاران، ۲۰۱۴) و متأسفانه وقتی در خانواده خیانت دیده شود آنجا دیگر جای آرامی برای اعضای آن نخواهد بود. عامل دیگری که با روابط فرازنشویی و شبکه‌های مجازی در ارتباط است رضایت جنسی و زنشویی است (عبدی و همکاران، ۱۳۹۱). پژوهش‌های زیادی مؤید این یافته است که روابط فرازنشویی عمده‌ترین دلیل فروپاشی روابط همسران و تعارضات زنشویی است (مدرسی و همکاران به نقل از پلات^۶ و همکاران، ۲۰۰۸)؛ و کشف خیانت از طرف همسر عامل مهمی است که آنان را به درمان می‌کشاند (بگاروزی^۷، ۲۰۰۸). محققان خیانت را به سه نوع جنسی، عاطفی و اینترنتی تقسیم‌بندی کرده‌اند که نوع اینترنتی آن می‌تواند هر دو جزء خیانت واقعی جنسی و عاطفی را در برداشته باشد (عبدی و همکاران، ۱۳۹۱). به عقیده کوپر (۱۹۹۸) سه عامل وجود دارد که اینترنت منجر به خیانت می‌شود: در دسترس بودن، باصرفه بودن و ناشناس بودن. همین محققان یادآوری می‌کنند که بین زنان و مردن در خیانت اینترنتی تفاوت وجود دارد به‌طوری‌که مردان معمولاً در پی روابط جنسی و زنان در جستجوی رابطه عاطفی‌اند. فتحی و

¹ Baucom

² Botha

³ Winking

⁴ Charny

⁵ Kwena

⁶ Platt

⁷ Bagarossi

همکاران (۱۳۹۲) روشن ساختند که عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی زمینه‌ساز خیانت است. همین محققین نقش اعتقادات مذهبی را در بازداری یا گسترش خیانت مؤثر می‌دانند؛ و ذکر می‌کنند که شبکه‌های مجازی در ایجاد روابط فرازناشویی مؤثر شناخته شده‌اند. رضایور میرصالح و همکاران (۱۳۹۲) بر اساس یافته‌های محققانی چون موشر^۱ و همکاران (۱۹۹۲)، شرکات^۲ (۲۰۰۰)، ایلی سون و بارتکوویسکی^۳ (۲۰۰۲)، سانچز^۴ و همکاران (۲۰۰۲) بیان می‌دارند که باورها و ارزش‌های مذهبی بر وفاداری و تعهد به ازدواج تأکید دارد همین‌طور این محققان به نقل از گیلین^۵ (۱۹۹۳)؛ لایر^۶ (۱۹۸۵)؛ بارتکوویسکی (۱۹۹۷)؛ وادی و دی لاماتر^۷ (۲۰۰۲)، کرای کامپ^۸ (۲۰۰۲) بیان می‌دارند که میان ارزش‌های مذهبی و روابط فرازناشویی رابطه منفی وجود دارد. همچنان که باردیت و همکاران (۲۰۰۷) باورهای دینی را سدی در مقابل خیانت می‌دانند. بر همین اساس سازمان بهداشت جهانی، هوش معنوی^۹ و معنویت را در ایجاد رابطه زناشویی مناسب و کسب رضایتمندی زناشویی الزامی می‌داند (علیدادی طائمه و همکاران، ۱۳۹۳). هوش معنوی یک فرایند پیوسته الهام‌گیری و یادگیری از دین است و تمام توانایی‌های دیگر را شکل‌دهی و راهبری می‌کند (رونیل^{۱۰} و همکاران، ۲۰۰۸؛ بن سعید، مشعوشی و گرین، ۲۰۱۴). برخی معتقدند که هوش معنوی فعالیت‌ها و کیفیت زندگی را معنادارتر می‌سازد و رفتار سالم را افزایش می‌دهد (امامی و همکاران، ۱۳۹۳؛ به نقل از مارشال، ۲۰۰۰، میشرا و ویشست، ۲۰۱۴؛ هوکر و همکاران، ۲۰۱۴). اعتقاد به تمام ابعاد دین اسلام و انجام فرایض دینی بر کاهش آسیب در کاربران شبکه‌های مجازی مؤثر است و روشن شده که تماشا و نگهداری تصاویر غیراخلاقی در رایانه، ارتباط معناداری با سطح دین‌داری کاربران دارد (عاملی و حاجی جعفری، ۱۳۹۱). همچنین یوسی^{۱۱} (۲۰۰۷) و علیدادی و همکاران (۱۳۹۳) نشان دادند که افراد دارای هوش معنوی بالا راهبردهای مثبت را برای حل تعارضات به کار می‌گیرند تا به خود و دیگران آسیب نرسانند. در همین راستا اصغری و قاسمی‌جویونه (۱۳۹۳) به نقل از خدایاری‌فرد و همکاران، ۱۳۸۶؛ یگانه و شیخ‌محمود، (۲۰۱۳) و کلانترکوشه و همکاران (۲۰۱۴) نشان دادند که بین گرایش‌های مذهبی، رضایت زناشویی و بهداشت روانی افراد متأهل ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. رضایور میرصالح و همکاران (۱۳۹۲) به نقل از محققان زیادی مانند (بوث و جانسون^{۱۲}،

¹ Mosher

² Sherkat

³ Ellison & Bartkowski

⁴ Sanchez

⁵ Giblin

⁶ Lauer

⁷ Wade & DeLamater

⁸ Kraaykamp

⁹ Spiritual Intelligence

¹⁰ Ronel

¹¹ Yosi

¹² Booth & Johnson

۱۹۸۸؛ تورنتون^۱ و همکاران، ۱۹۹۲؛ تامپسون و کولی^۲، ۱۹۹۲؛ ماهونی^۳ و همکاران، ۲۰۰۳؛ پارگمنت و ماهونی^۴، ۲۰۰۵؛ لامبرت و دولاهیت^۵، ۲۰۰۶؛ های^۶ و همکاران، ۲۰۰۷؛ بیان می‌کنند زوج‌های مذهبی می‌توانند با همکاری و هماهنگی بر مشکلات زندگی‌شان غلبه نمایند. همچنان که خداوند در آیاتی قرآن کریم، ازدواج را مایه آرامش انسان قرار داده و زن و شوهر را به فداکاری دعوت می‌نماید و طلاق را آخرین راه‌حل می‌داند (رضاپورمیرصالح و همکاران، ۱۳۹۲).

فتحی و همکاران (۱۳۹۲) عوامل زمینه‌ساز خیانت را مشکلاتی چون ضعف اعتقادات دینی، تحریف و برداشت شخصی از مذهب، نارضایتی از رابطه جنسی، مشکلات عاطفی با همسر، تأثیر فیلم‌های جنسی و آسان‌سازی رفتارهای جنسی توسط شبکه‌های مجازی می‌دانند؛ و بر این اساس یافته‌های جاکوب و راجسواری^۷ (۲۰۱۳) بر نقش تعیین‌کننده آموزش هوش معنوی بر فرد و عملکرد خانواده تأکید دارند. علاوه بر هوش معنوی هوش اخلاقی^۸ نیز نقش مهمی در سلامت روابط زناشویی ایفا می‌کند. هوش اخلاقی اعتقاد عمیق فرد به ارزش‌های خویش است به‌طوری‌که تمام افکار و فعالیت‌های وی را هدایت می‌کند. بوربا^۹ (۲۰۰۵) هفت اصل را برای هوش اخلاقی نام می‌برد: همدردی، هوشیاری، خودکنترلی، توجه و احترام، مهربانی، صبر و انصاف (امامی و همکاران، ۱۳۹۳ به نقل از حرانی، ۱۳۸۵). همچنین مختاری‌پور و سیادت (۱۳۸۸) بیان می‌کنند که در حقیقت انسان‌ها ذاتاً اخلاقی یا غیراخلاقی به دنیا نمی‌آیند بلکه یاد می‌گیرند چگونه اخلاقی باشند؛ و عده‌ای نشان دادند که آموزش هوش اخلاقی موجب بهبود روابط اجتماعی می‌شود (نقاش‌زاده و همکاران، ۲۰۱۰؛ کرمی‌باغظیفونی و همکاران، ۱۳۹۴) و همچنین مسئولیت‌پذیری از شاخصه‌های مهم آنان است (فرهادی و قاسمی‌جوینه، ۱۳۹۳ به نقل از لینیکی و کیل^{۱۰}، ۲۰۱۱). همین‌طور امیرخانی و همکاران (۱۳۸۹) نشان دادند که ۸۵ درصد کاربران اینترنت در معرض آسیب‌های اخلاقی‌اند و به انتشار افکار و رفتارهای غیراخلاقی و نیز سوءاستفاده‌های جنسی مبادرت می‌ورزند. این محققان بیان می‌کنند، گرچه اینترنت برای فعالیت‌های متنوع ارتباطی هست، ولی استفاده غیرمسئولانه از آن، موجب گسترش تهدیدی بزرگ برای جامعه شده است. درواقع اخلاق و فناوری همانند دو بال مکمل‌اند که به نظر می‌رسد اخلاق نتوانسته پایه‌پای فناوری اطلاعات رشد یابد.

یکی از کارکردهای اخلاق تنظیم مناسب روابط زن و مرد است و ازدواج را انسانی‌ترین روش برای رابطه زن و مرد می‌داند (عدالتی‌شاطر و همکاران، ۱۳۸۸). با این‌حال امروزه بشر نگران فقر

¹ Thornton

² Thompson & Colella

³ Mahoney

⁴ Pargament & Mahoney

⁵ Lambert & Dolahite

⁶ Hui

⁷ Jacob & Rajeswari

⁸ Moral Intelligence

⁹ Burba

¹⁰ Lennick & Kiel

اخلاقی و بی‌توجهی به هوش معنوی است (ذکاوتی‌قراگوزلو، ۱۳۹۴). محققان زیادی چون مختاری پور و همکاران (۱۳۸۸)؛ اسگندری و همکاران (۱۳۹۱)؛ و فرهادی و قاسمی‌جوینه (۱۳۹۳) بیان می‌کنند که هوش اخلاقی بر مهارت‌های ارتباطی تأثیر مثبت دارد. همین محققان به نقل از صادقی و سامانی (۲۰۱۱) بیان می‌کنند که بین کیفیت رابطه زناشویی و جنسی و ملاحظات اخلاقی همسران، با رضایت از زندگی مشترک ارتباط مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛ و نیز بین هوش اخلاقی و معنای زندگی رابطه مثبت و معناداری دیده شد (گلپور و همکاران، ۲۰۱۴).

در همین راستا اصغری و قاسمی‌جوینه (۱۳۹۳) نشان دادند که بین هوش اخلاقی و رضایت زناشویی با ضریب همبستگی ۰/۴۸ ارتباط مثبت و معناداری است و بین گرایش مذهبی درونی و رضایت زناشویی با ضریب همبستگی ۰/۲۳ ارتباط مثبت و معنادار وجود دارد. محققان دیگر هم نشان داده‌اند، پاک‌دامنی اخلاقی و هوش معنوی، پیش‌بینی کننده رضایت از زندگی است (ابراهیمی و همکاران، ۲۰۱۲). هم‌چنان‌که مختاری‌پور و سیادت (۱۳۸۸) بیان می‌دارند هوش اخلاقی یک باور آسمانی است که الهام‌بخش رفتار افراد هست و شواهد نشان می‌دهد رفتارهای افراد با رشد اخلاقی آنان ارتباط مستقیم دارد. بر این اساس یافته‌ها نشان داده‌اند که هوش اخلاقی و معنوی ارتباط نزدیکی با چگونگی استفاده و تأثیرات فضاهای مجازی پیدا کرده‌اند. بسیار روشن است که امروزه کمتر کسی را می‌توان یافت که در طول روز مدتی از وقت خود را صرف استفاده از شبکه‌های مجازی اجتماعی^۱ نکند و افکار و رفتارش تحت تأثیر آن قرار نگیرد (زندوانیان و همکاران، ۱۳۹۲؛ کولین^۲ و همکاران، ۲۰۱۲).

فضاهای مجازی دارای مشخصه‌های مهمی از قبیل سرعت، فراگیری، دسترسی دائمی، فرامکانی، فرازمانی، جهانی بودن، سیال بودن و چندرسانه‌ای بودن هست؛ که نقطه اوج آن سرعت است (عاملی و حاجی‌جعفری، ۱۳۹۱). در همین راستا موسوی (۱۳۹۰) بیان می‌کند که در حقیقت استقبال از تلفن همراه در هر دو جنس به‌طور گسترده رخ داده است. همین محققان به نقل از فرهمند (۱۳۸۷) بیان می‌دارند که اینترنت تهدیدی برای جنس مؤنث هست. در این خصوص عاملی و حاجی‌جعفری (۱۳۹۱) یافته‌هایشان نشان داد که بین سطح دین‌داری و دانلود تصاویر مستهجن رابطه منفی وجود داشت؛ و همین‌طور محکم‌کار و حلاج (۱۳۹۳) بیان کردند که سست شدن بنیان خانواده، کاهش تدریجی ارتباط همسران در دنیای واقعی، آسان شدن خیانت همسران و افزایش طلاق از پیامدهای شبکه‌های مجازی است.

با توجه به این وضعیت عده‌ای معتقدند که شبکه‌های مجازی در حال دگرگون نمودن دستاوردها مادی و معنوی جوامع است (محکم‌کار و حلاج، ۱۳۹۳، کردمیرزا و همکاران، ۱۳۹۴). خانواده و ارزش‌های حاکم بر آن از میراث‌های گران‌بهای هر جامعه است که نقش مهمی در ساخت

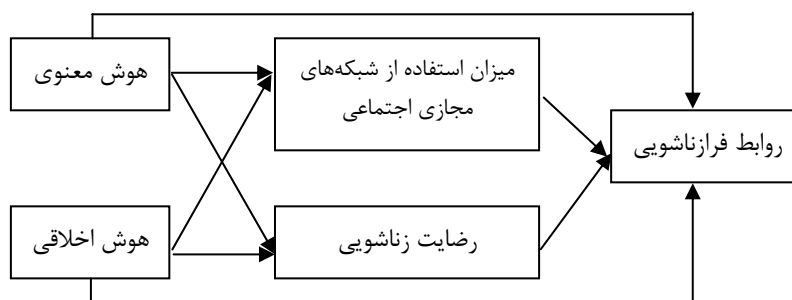
¹ Social virtual networks

² Collin

هویت افراد آن جامعه دارد. رضایت زناشویی^۱ می‌تواند یکی از پایه‌های استوار این هویت باشد. سیف (۱۳۷۸) معتقد است خانواده بر پایه دستورات قرآن و بر اصول مساوات، آرامش، مودت، مهربانی، خوش‌رفتاری، عدالت، میثاق الهی و تقوا استوار است؛ و ترکان و مولوی (۱۳۸۸) بر اساس یافته‌های محققان بیان می‌کنند که ازدواج مهم‌ترین رابطه بشری است و رضایت زناشویی را شاخص بارز رضایت از زندگی ذکر می‌کنند. هم‌چنین خدایاری و همکاران (۱۳۸۶) به نقل از یافته‌های زیادی، مهم‌ترین نشانه خانواده سالم را وجود رضایتمندی زناشویی می‌دانند و رضایتمندی زناشویی را احساس لذت‌بخش و واقعی در رابطه همسران تعریف می‌کنند. استفاده از شبکه‌های مجازی به لحاظ زمان‌بر بودنشان موجب کاهش روابط اعضای خانواده می‌شوند (جوادی، ۱۳۸۳، به نقل از ربیعی و محمدزاده‌یزد، ۱۳۹۲؛ منصوریان و همکاران، ۱۳۹۳)؛ و نیز مدرسی و همکاران (۱۳۹۳) ادعا می‌کنند که عامل مهم‌تر در گرایش به روابط فرازناشویی به کیفیت رابطه و عشق میان زوجین بستگی دارد؛ و بر اساس یافته‌های شای (۲۰۱۰) همبستگی منفی معناداری میان رضایت زناشویی و خیانت عاطفی و جنسی وجود دارد و رضایت کم از رابطه را بهترین عامل پیش‌بین برای روابط فرازناشویی می‌داند (مدرسی و همکاران، ۱۳۹۳). فتحی و همکاران (۱۳۹۲) به نقل از براون (۲۰۰۶) بیان می‌کنند که اولین مرحله در خیانت بین همسران نارضایتی و تعارض است به‌خصوص اگر به حدی نارضایتی زیاد باشد که امیدی به بهبود آن نباشد؛ و نشاط‌دوست و همکاران (۱۳۸۶) و خدایاری و همکاران (۱۳۸۶) میرصالح و همکاران (۱۳۹۲) فرهادی و قاسمی‌جوبنه (۱۳۹۳)، نشان دادند که هوش اخلاقی و گرایش‌ها مذهبی بر رضایت زناشویی تأثیر مثبت دارد.

تاکنون به لحاظ کیفی تحقیقات خوبی در سراسر دنیا در خصوص تأثیرات روان‌شناختی، اجتماعی، اخلاقی و دینی این شبکه‌ها بر محیط‌های مختلف از جمله خانواده و خیانت بین همسران انجام گرفته است؛ اما هنوز چالش‌ها و مباحث مهمی برای روشنگری باقی مانده است. چالش‌هایی از قبیل اینکه وجود کدام و به چه میزان عوامل می‌تواند موجب تأثیرات مثبت و یا منفی شود؟ و یا اینکه متغیرهای معنوی و اخلاقی وجودشان به چه میزان و در چه افرادی می‌تواند مصونیت بخش باشد؟ سؤال مهم دیگر این است که آیا این عوامل چگونه و به چه میزان اثرات هم‌افزا دارند؟ برای روشن شدن چنین سؤالاتی به نظر می‌رسد به یک الگو نیاز است تا بتوان آن را به‌بوت‌ه آزمایش و تحقیق گذاشت و از این طریق به دانشمان در خصوص این تأثیرات افزود؛ بنابراین محقق قصد دارد تأثیرات متغیرهایی را که در الگوی زیر (شکل ۱) ترسیم شده است را مورد بررسی و مطالعه قرار دهد؛ و از این رهگذر راه‌های پیشگیری از تأثیرات منفی را مشخص و جهت آگاهی افراد پیشنهاد دهد.

¹ Marital satisfaction

شکل ۱- الگوی تعاملی عوامل مؤثر بر تأثیرات هوش معنوی، هوش اخلاقی، میزان استفاده از شبکه‌های مجازی اجتماعی، رضایت زناشویی و روابط فرازناشویی

روش

این تحقیق از لحاظ هدف کاربردی است و از لحاظ روش تحقیق، توصیفی-همبستگی است؛ و برای تحلیل داده‌ها، از روش تحلیل مسیر استفاده شده و همچنین برای محاسبه داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و AMOS استفاده شده‌است. جامعه آماری شامل کلیه افراد متأهل ۱۵ تا ۵۵ ساله ساکن در استان بوشهر می‌باشند، نمونه‌ها از بین کسانی که به دادگاه‌ها، مراکز درمانی روان‌شناختی، مشاوره‌ای مراجعه نموده‌اند؛ و برای انتخاب نمونه‌ها، از روش نمونه‌گیری، در دسترس استفاده شده‌است؛ بنابراین برای هر مسیر ۲۵ نمونه در نظر گرفته شده و در مجموع ۲۵۰ نفر انتخاب شدند.

ابزار

پرسش‌نامه رضایت زناشویی: فرم کوتاه پرسش‌نامه رضایت زناشویی اینریچ^۱ هست که توسط السون و همکاران^۲ (۱۹۸۹) طراحی شده است. ضریب اعتبار آن را در مجموع ۰/۸۶ گزارش کردند و مهدویان (۱۳۷۶) برای زنان و مردان ۰/۹۴ گزارش کرد (به نقل از ثنایی، ۱۳۷۹). همچنین سلیمانیان (۱۳۷۳) در پژوهشی ۰/۹۵ را اعلام کرد.

پرسش‌نامه هوش معنوی (ناصری، ۱۳۸۷): این پرسش‌نامه ۹۷ سؤال دارد و چهار عامل خودآگاهی متعالی، تجربه‌های معنوی، شکیبایی و بخشش ارزیابی می‌کند. نمره بالا نشان‌دهنده هوش معنوی بیشتر است. ضریب اعتبار کلی آزمون ۰/۹۸ هست و ضریب اعتبار هر یک از عوامل چهارگانه ذکر شده به ترتیب برابر ۰/۹۶، ۰/۹۰، ۰/۸۶ و ۰/۸۲ هست. برای روایی این آزمون از روش تحلیل عامل اکتشافی استفاده شده است.

¹ Enrich

² Olson

پرسش‌نامه هوش اخلاقی (لینیک و کیل^۱، ۲۰۰۵): شامل ۴۰ سؤال پنج گزینه‌ای است. نمره بالاتر نشان‌دهنده هوش اخلاقی بیشتر است. روایی صوری و محتوای آن توسط محققان تأیید شده و ضریب آلفای کرونباخ آن ۰/۸۹ هست (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۱)؛ و در پژوهش اصغری و قاسمی‌جوینه (۱۳۹۳) ضریب آلفای کرونباخ برای عوامل چهارگانه به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۷۱ و ۰/۷۷ به دست آمد.

به لحاظ فرهنگی و حساسیت در خصوص اطلاعات خواسته‌شده، لزومی به ذکر نام نبود. ابتدا همکاران روان‌شناس و مشاور توجیه شدند در ادامه هنگام دادن پرسش‌نامه‌ها به مراجعین توجیهات لازم انجام می‌شد وزیر نظر همکاران پرسش‌نامه‌ها تکمیل می‌شد.

یافته‌ها

تحلیل داده‌ها بر اساس بهره‌گیری از برازش مدل با استفاده از مجذور خی، ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب^۲، شاخص نیکویی برازش^۳، شاخص برازندگی افزایشی^۴، شاخص برازندگی مقایسه‌ای^۵ و شاخص نیکویی برازش اصلاح‌شده^۶ و به‌کارگیری نرم‌افزار آموس صورت گرفت. این پژوهش دارای ۲۵۰ شرکت‌کننده بود که ۱۰۵ نفر از آن‌ها مرد و ۱۴۵ نفر زن بودند. ۲۷ درصد از گروه نمونه دارای تحصیلات دیپلم، ۲۹ درصد کاردانی، ۳۰ درصد کارشناسی و ۱۳ درصد کارشناسی ارشد به بالا بودند. ۱۰ درصد از گروه نمونه عقد و ۹۰ درصد ازدواج کرده بودند. میانگین مدت ازدواج آن‌ها ۶/۷۳ سال و انحراف معیار آن ۲/۳۰ بود. همان‌طور که در جدول ۱ ملاحظه می‌گردد، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱- میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	انحراف معیار
رابطه فرازناشویی	۱۱/۱۲	۴/۹۱
هوش معنوی	۲۴۵/۰۵	۳۳/۲۹
هوش اخلاقی	۱۳۰/۳۸	۱۹/۳۷
رضایت زناشویی	۱۲۲/۰۵	۲۳/۳۳
میزان استفاده از شبکه‌های مجازی	۴/۹۰	۱/۹۳

^۱ Lennick& Kiel

^۲ Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)

^۳ Goodness of Fit Index (GFI)

^۴ Incremental fit index (IFI)

^۵ Comparative fit index (CFI)

^۶ Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)

همان طور که در جدول ۲ ملاحظه می‌گردد هوش معنوی ($r=-0/47$) و هوش اخلاقی ($r=-0/37$)، رضایت زناشویی ($r=-0/24$)، میزان استفاده از اینترنت ($r=0/39$) با رابطه فرازناشویی رابطه معنی‌داری وجود دارد که در سطح $p < 0/001$ معنادار است. سایر ضرایب همبستگی نیز در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲- ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	۲	۳	۴	۵
۱- رابطه فرازناشویی	۱			
۲- هوش معنوی	$-0/47^*$	۱		
۳- هوش اخلاقی	$-0/37^*$	$0/63^*$	۱	
۴- رضایت زناشویی	$-0/24^*$	$0/39^*$	$0/47^*$	۱
۵- میزان استفاده	$0/39^*$	$-0/22^*$	$-0/23^*$	$-0/23^*$

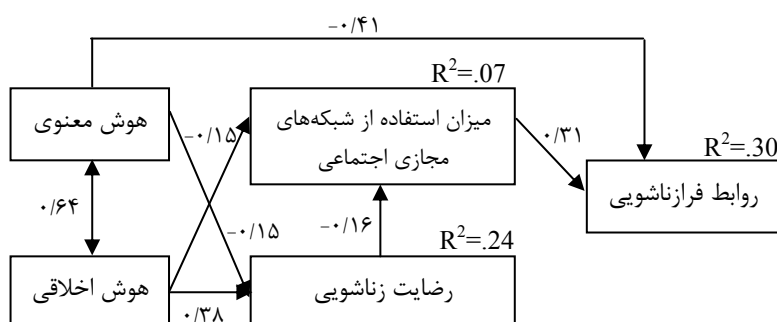
در پژوهش حاضر با توجه به مرور ادبیات پژوهش، الگویی از پیش‌بینی‌های رابطه فرازناشویی طراحی و تدوین شد. هدف نهایی پژوهش پس از طراحی و تدوین الگوی پیشنهادی، برآزش داده‌های الگویی از روابط متغیرها در گروه نمونه بوده است. برآورد حداکثر درست‌نمایی ۲ برای برآورد پارامترهای به‌دست‌آمده از روابط متغیرهای پیش‌بین به کار گرفته شد. نتایج در سطح معناداری $0/05$ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. قبل از بررسی ضرایب مسیر، برازندگی الگوی اصلی بررسی شد. برای تعیین کفایت برازندگی الگوی پیشنهادی با داده‌ها، ترکیبی از شاخص‌های برازندگی استفاده شد. شاخص‌های مذکور نشان دادند که مدل پیشنهادی محقق از شاخص‌های برازندگی قابل قبولی برخوردار نیست و نیاز به اصلاح دارد.

جدول ۳- برآزش الگوی پیشنهادی با داده‌ها بر اساس شاخص‌های برازندگی

الگو/شاخص	X^2	Df	X^2/df	GFI	IFI	CFI	RAMSEA
الگوی نهایی	۳/۰۰۲	۳	۱/۰۰۱	۰/۹۹	۱/۰۰	۱/۰۰	۰/۰۰۲

شاخص مجذور کای، شاخص برازندگی مطلق مدل است که هرچه به صفر نزدیک‌تر باشد و به لحاظ آماری معنادار نباشد، مدل برازنده‌تر خواهد بود. وقتی حجم نمونه بین ۷۵ تا ۲۰۰ باشد، مقدار مجذور کای اندازه معقول برازندگی است؛ اما برای مدل‌های با نمونه‌های بزرگ‌تر، مجذور کای تقریباً از نظر آماری معنادار است (هومن، ۱۳۸۴)؛ بنابراین بسیاری از پژوهشگران مجذور کای را

نسبت به درجه آزادی آن (مجذور کای نسبی) می‌سنجند (ویتون، ماسن، آلوین و سامرس^۱، ۱۹۹۷). برخی پژوهشگران بیان کرده‌اند چنانچه این شاخص کمتر از ۲ باشد برازندگی عالی، بین ۲ تا ۵ برازندگی خوب و بزرگ‌تر از ۵ برازندگی ضعیف و نامقبول الگو را نشان می‌دهد (تباکینک و فیدل^۲، ۲۰۰۷). مندرجات جدول ۳ مقدار مجذور کای نسبی را ۱/۰۰۱ نشان می‌دهد که نشان‌دهندهٔ برازش خوب مدل اصلاح شده است. شاخص نیکویی برازش، شاخص برازندگی مقایسه‌ای و شاخص برازندگی افزایشی، شاخص‌هایی هستند که برازش مدل معین را با مدل پایه نشان می‌دهند. هرچه این شاخص‌ها به یک نزدیک‌تر باشد، برازش مدل بهتر است. البته این مقدار باید حداقل ۰/۹۰ باشد تا مدل موردنظر پذیرفته شود (بولون^۳، ۱۹۹۰). بر اساس مندرجات جدول ۳ مقادیر شاخص نیکویی برازش، شاخص برازندگی مقایسه‌ای و شاخص برازندگی افزایشی به ترتیب ۰/۹۹، ۱/۰۰ و ۱/۰۰ است که حاکی از برازش خوب مدل این پژوهش است. شاخص ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب از شاخص‌های دیگر برازندگی است. این مقدار ریشهٔ دوم میانگین مجذورات باقی مانده است که به‌عنوان تابعی از مقدار کوواریانس تفسیر می‌شود (هومن، ۱۳۸۴). پروان و کودک^۴ (۱۹۹۳، ص. ۱۳۶) مقادیر بالاتر از ۰/۱۰ را نشان‌دهندهٔ برازش ضعیف، بین ۸ تا ۱۰ برازش متوسط، بین ۰/۵ تا ۰/۸ برازش قابل قبول و کمتر از ۰/۰۵ را نشان‌دهندهٔ برازش عالی^۵ می‌دانند. بر اساس مندرجات جدول ۳ این مقدار ۰/۰۳ به دست آمد که نشان‌دهندهٔ برازش بسیار خوب این مدل است. شکل ۲ ضرایب مسیر را نشان می‌دهد. نتایج نشان داد که ۳۰ درصد از واریانس رابطه فرازشی توسط متغیرهای پیش‌آیند تبیین می‌شود.

شکل ۲- ضرایب مسیر استاندارد هوش معنوی و اخلاقی از طریق رضایت زناشویی و میزان ساعت استفاده از شبکه‌های مجازی اجتماعی به رابطه فرازشی

¹ Wheaton, Muthen, Alwin, & Summers

² Tabachnick & Fidell

³ Bollen

⁴ Browne & Cudeck

⁵ Excellent fit

همان‌طور که مشاهده می‌شود تمامی مسیرهای معنی‌دار آورده شده است؛ که همگی معنی‌دار است. مسیرهایی که در مدل فوق گزارش نشده است به دلیل عدم معنی‌داری حذف شدند تا مدل برازش مناسب‌تری بگیرد که نتیجه آن در جدول ۳ آورده شده است. اعداد که بالای متغیرهای میانجی و متغیر ملاک آورده شده است نشان‌دهنده F^2 است بنابراین نشان می‌دهد که تمامی متغیرهای پیشایند رضایت زناشوویی ۲۴ درصد از واریانس آن را تبیین می‌کند. به همین ترتیب تمامی متغیرهای پیش‌آیند میزان استفاده از اینترنت تنها ۷ درصد از واریانس استفاده از شبکه‌های مجازی را تبیین می‌کند. در نهایت تمامی متغیرهای پیشایند رابطه فرازشوویی تنها ۳۰ درصد از واریانس رابطه فرازشوویی را تبیین می‌کند.

جدول ۴- پارامترهای اندازه‌گیری اثرات مستقیم متغیرهای تأثیرگذار بر یکدیگر در مدل نهایی

سطح معناداری	برآورد استاندارد	برآورد غیراستاندارد	پارامتر مسیرها
۰/۰۳	۰/۱۵	۰/۱۰	هوش معنوی به رضایت زناشوویی
<۰/۰۰۱	۰/۳۸	۰/۴۵	هوش اخلاقی به رضایت زناشوویی
۰/۰۲	-۰/۱۶	-۰/۰۱	رضایت از زندگی به میزان ساعت استفاده از شبکه‌های مجازی
۰/۰۲	-۰/۱۵	-۰/۰۱	هوش اخلاقی به میزان ساعت استفاده از شبکه‌های مجازی
<۰/۰۰۱	-۰/۴۱	۰/۰۶	هوش معنوی به رابطه فرا زناشوویی
<۰/۰۰۱	۰/۳۱	۰/۷۷	میزان ساعت استفاده از شبکه‌های مجازی به رابطه فرازشوویی

همان‌طور که در جدول ۴ نشان داده شده است، میزان اثرات مستقیم متغیرها در مدل اصلاح‌شده در سطح معنی‌داری قرار دارد.

جدول ۵- پارامترهای اندازه‌گیری اثرات غیرمستقیم در مدل اصلاح‌شده پیشنهادی رابطه فرازناشویی به روش بوت استرپ

پارامترها	برآورد استاندارد غیراستاندارد	برآورد حد بالا	حد پایین	معناداری
از هوش اخلاقی به میزان ساعت استفاده از طریق رضایت زناشویی	۰/۰۶	-۰/۰۰۶	-۰/۰۲	۰/۰۱
از هوش اخلاقی به رابطه فرازناشویی از طریق رضایت از زندگی و میزان ساعت استفاده از شبکه‌های مجازی	۰/۰۶۶	-۰/۰۱۷	-۰/۰۲۵	۰/۰۰۹
از هوش معنوی به میزان ساعت استفاده از طریق رضایت زناشویی	-۰/۰۲۵	-۰/۰۰۱	-۰/۰۰۱	۰/۰۷
از هوش معنوی به رابطه فرازناشویی از طریق رضایت از زندگی و میزان ساعت استفاده از شبکه‌های مجازی	-۰/۰۰۸	-۰/۰۰۱	۰	۰/۰۷
از رضایت زناشویی به رابطه فرازناشویی از طریق میزان استفاده از شبکه‌های مجازی	-۰/۰۴۹	-۰/۰۱	-۰/۰۰۷	۰/۰۳

همان‌طور که در جدول ۵ قابل ملاحظه است ضریب استاندارد اثرات غیرمستقیم هوش اخلاقی به میزان ساعت استفاده از شبکه‌های مجازی ۰/۰۶ است؛ یعنی نشان می‌دهد که هوش اخلاقی به این میزان بر میزان ساعت استفاده از شبکه‌های مجازی تأثیر غیرمستقیم دارد و این تأثیر علاوه بر تأثیر مستقیم هوش اخلاقی به میزان استفاده از شبکه‌های مجازی است؛ بنابراین با مشاهده معنی‌داری مشاهده می‌شود که این میزان معنی‌دار است. هم‌چنین اثرات غیرمستقیم از هوش اخلاقی به رابطه فرازناشویی از طریق رضایت از زندگی و میزان ساعت استفاده از شبکه‌های مجازی ۰/۰۶۶ به دست آمد که در سطح $p < ۰/۰۱$ معنی‌دار است؛ اما اثرات غیرمستقیم از هوش معنوی به میزان ساعت استفاده از شبکه‌های مجازی از طریق رضایت زناشویی و از هوش معنوی به رابطه فرازناشویی از طریق رضایت از زندگی و میزان ساعت استفاده از شبکه‌های مجازی معنی‌دار نشد. در نهایت اثرات غیرمستقیم از رضایت زناشویی به رابطه فرازناشویی از طریق میزان استفاده از شبکه‌های مجازی ۰/۰۴۹- به دست آمد که $p < ۰/۰۱$ معنی‌دار است؛ یعنی به ازای هر واحد تغییر در رضایت زناشویی به‌طور غیرمستقیم تنها ۰/۰۴۹ در رابطه فرازناشویی از طریق میزان استفاده از شبکه‌های مجازی تغییر ایجاد می‌شود که این تغییر معنی‌دار است.

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش طراحی و آزمون مدل علی تأثیرات هوش معنوی و اخلاقی بر روابط فرازناشویی با واسطه‌های شبکه‌های مجازی و رضایت زناشویی بود. فرض پژوهش با کمی اصلاح پذیرفته شد و از برآزش بسیار مناسبی برخوردار است. نتایج این پژوهش با یافته‌هایی که هوش معنوی را در جلوگیری از روابط فرازناشویی مؤثر می‌دانند همسویی دارد؛ و نشان داد که بین هوش معنوی و روابط فرازناشویی رابطه منفی معناداری وجود دارد. برای مثال باردیت و همکاران (۲۰۰۷)؛ عاملی و حاجی‌جعفری (۱۳۹۱)؛ بخشوده و بهرامی‌احسان (۱۳۹۱)؛ فتحی و همکاران (۱۳۹۲)؛ رضاپورمیرصالح (۱۳۹۲)؛ امامی و همکاران (۱۳۹۳)؛ علیدادی‌طائمه و همکاران (۱۳۹۳) و اصغری و قاسمی‌جوینه (۱۳۹۳). همین‌طور بین هوش معنوی و رضایت زناشویی رابطه مثبت و معناداری به دست آمد که با یافته‌های اصغری و قاسمی‌جوینه (۱۳۹۳)، علیدادی‌طائمه و همکاران (۱۳۹۳)؛ جاکوب و راجسوار^۱ (۲۰۱۳)؛ میشرا و ویشست (۲۰۱۴)؛ هوکر و همکاران (۲۰۱۴) همسو است. هم‌چنین بین هوش اخلاقی و رضایت زناشویی رابطه مثبت و معناداری به‌دست آمد که با یافته‌های اسگندری و همکاران (۱۳۹۱)؛ مختاری پور و همکاران (۱۳۸۸) و خانکی و تبریزی (۱۳۸۸)؛ نقاش‌زاده و همکاران (۲۰۱۰)؛ کرمی‌باغظیفونی و همکاران (۱۳۹۴)؛ گلپور و همکاران (۲۰۱۴) همسو هست. همین‌طور بین هوش اخلاقی و میزان ساعات استفاده از شبکه‌های مجازی رابطه منفی و معنی‌داری بدست آمد که با یافته‌های امیرخانی و همکاران (۱۳۸۹)؛ موسوی (۱۳۹۰)؛ عاملی و حاجی‌جعفری (۱۳۹۱)؛ مرادی و همکاران (۱۳۹۳)؛ امامی و همکاران (۱۳۹۳) و محکم‌کار و حالج (۱۳۹۳) همسو هست. هم‌چنین بین رضایت زناشویی و میزان ساعات استفاده از شبکه‌های مجاز رابطه معناداری بدست آمد که با یافته‌های حاتمی و مذهبی (۱۳۹۰)؛ دل‌آور و احمدی (۱۳۹۱) و بشیر و افراسیابی (۱۳۹۱) همسو بود.

در همین راستا بین ساعات استفاده از شبکه‌های مجازی و روابط فرازناشویی ارتباط مثبت و معناداری بدست آمد که با یافته‌های چارنی^۲ و همکاران (۱۹۹۵) احمدی و همکاران (۱۳۸۹)؛ موسوی (۱۳۹۰)؛ کولین^۳ و همکاران (۲۰۱۲)؛ محکم‌کار و حالج (۱۳۹۳) و مرادی و همکاران (۱۳۹۳)؛ همسو هست؛ اما برخی یافته‌های این پژوهش با یافته‌های قبلی همسو نبود برای مثال، بین هوش اخلاقی و رابطه فرازناشویی رابطه مستقیمی بدست نیامد که شاید ناشی برداشت‌های بسیار متفاوت افراد در جامعه ما نسبت به اخلاق باشد و یا ممکن است اصول اخلاقی هنگامی که با اصول و نگرش‌های مذهبی تلفیق شوند کارایی و سازندگی لازم جهت تأثیرگذاری مثبت پیدا نمایند؛ که این موضوع با یافته‌های رضاپورمیرصالح (۱۳۹۲) که بر اساس یافته‌های محققانی چون

¹ Jacob & Rajeswari

² Charny

³ Collin

موشر^۱ و همکاران (۱۹۹۲)؛ شرکات^۲ (۲۰۰۰)؛ ایلی سون و بارتکوویسکی^۳ (۲۰۰۲) و سانچز^۴ و همکاران (۲۰۰۲) بیان می‌دارد که باورها و ارزش‌های مذهبی بر وفاداری و تعهد به ازدواج تأکید دارد؛ و همین‌طور به نقل از وادی و دی‌لاماتر^۵ (۲۰۰۲)، کرای کامپ^۶ (۲۰۰۲)؛ بارتکوویسکی، (۱۹۹۷)؛ گیبلین^۷، (۱۹۹۳) و لایر^۸، (۱۹۸۵) بیان می‌دارد که میان ارزش‌های مذهبی و روابط فرازناشویی رابطه منفی وجود دارد. از طرفی احتمالاً به لحاظ دسترسی آسان و زیاد به اطلاعات متنوع از دیگر فرهنگ‌ها، نوعی التقاط اخلاقی و فرهنگی در بحث اخلاق برای افراد ایجاد شده در که در نتیجه آن گذر از اصول و ارزش‌های اخلاقی سهل‌تر شده، یا شاید تحت تأثیر تبلیغات و محتویات ضد دینی و اخلاقی در شبکه‌های مجازی و یا افزایش جمعیت و مهاجرت جهت کار و یا اهداف دیگر نوعی گمنامی ایجاد می‌کند که راحت‌تر اصول اخلاقی نادیده گرفته شود و در واقع افراد به‌نوعی دچار بی‌حسی اخلاقی و یا در کمای اخلاقی فرورفته باشند که احساس گناه ناشی از خیانت آن‌چنان برایشان دردناک نباشد؛ که شاید تجمیع این عوامل موجب تضعیف یا کاهش تأثیرات اصول اخلاقی در حوزه خانواده و یا روابط زناشویی شده باشند که می‌تواند این بحث با یافته‌های باکوم و همکاران، ۲۰۰۶؛ امیرخانی و همکاران (۱۳۸۹)؛ قاسمی و همکاران (۱۳۹۱)؛ اسماعیلی و همکاران، ۲۰۱۲؛ کولین^۹ و همکاران، (۲۰۱۲)؛ فتحی و همکاران (۱۳۹۲) و اصغری و قاسمی‌جویه (۱۳۹۳) همسو باشد. هم‌چنین ارتباط مستقیمی بین رضایت زناشویی و روابط فرازناشویی به‌دست نیامد که ممکن است صرف وجود نارضایتی زناشویی، به لحاظ نگرش غالب مذهبی در جامعه، دلیل کافی برای اقدام به خیانت نباشد و در صورت عوامل تشدیدکننده و یا مخرب دیگری مانند دسترسی به شبکه‌های مجازی، فقر اقتصادی، دوستان ناباب و مدت طولانی جدا از همسر باعث بروز خیانت شود؛ و یا شاید تحت عواملی چون اهمیت حفظ آبروی شخصی و خانوادگی که هنوز در جامعه ما از اهمیت بالایی برخوردار است افراد از رفتن به‌سوی روابط فرازناشویی خودداری نمایند. هم‌چنین عوامل دیگر چون وجود فرزندان و رعایت حال آنان و تلاش والدین جهت سلامت روانی و اجتماعی آنان از عوامل تأثیرگذار باشد.

در مجموع یافته‌های فراوانی اهمیت هوش معنوی و نیز داشتن نگرش و رفتار مذهبی قوی را در کاهش آسیب‌های فردی و اجتماعی و از طرفی بهزیستی افراد و رسیدن به کیفیت زندگی بهتر و رضایت زناشویی مناسب بین همسران و ارتقاء تعهدشان برای وفادار ماندن به رابطه ازدواج نشان

¹-Mosher

² Sherkat

³ Ellison & Bartkowski

⁴ Sanchez

⁵ Wade & DeLamater

⁶ Kraaykamp

⁷ Giblin

⁸ Lauer

⁹ Collin

داده‌اند. در واقع نگرش و رفتار مذهبی می‌تواند زمینه اقدام برای رفتارهای متعهدانه اجتماعی را فراهم نماید و مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در تمام حوزه‌ها و به‌ویژه در خانواده و ارتباط بین همسران افزایش دهد؛ بنابراین آموزش هوش معنوی بر اساس یک بسته مؤثر آموزشی می‌تواند برای عموم جامعه مفید و مؤثر باشد. همین‌طور آموزش و گسترش فرهنگ رسانه بر اساس روان‌شناسی دینی جهت تقویت استفاده سالم از رسانه و پرهیز از مضرات و خطرات آن ضروری به نظر می‌رسد. در این راستا مدل بدست آمده به لحاظ مؤلفه‌هایی چون بومی بودن و متناسب با فرهنگ ایرانی، برجستگی بعد معنوی و مذهبی در آن و انطباق بیشتر با واقعیت‌های فرهنگی و دینی کشورمان می‌تواند مبنای مناسبی برای مداخلات آموزشی، درمانی و هم‌چنین پژوهش‌های آتی باشد.

پیشنهادها: به نظر می‌رسد نیاز به تحقیقات بیشتر جهت روشن شدن ابعاد عوامل مؤثر در وقوع، تأثیرات و پیشگیری از روابط فرازناشویی داریم، هم‌چنین یک عزم و اراده ملی توسط ادارات، سازمان‌ها و دیگر دست‌اندرکارانی که می‌توانند انجام پژوهش در خصوص چنین موضوعات مهمی را تسهیل نمایند ضروری به نظر می‌رسد. همین‌طور آموزش مهارت‌های همسرگزینی و مهارت‌های همسررداری جهت پیشگیری از تعارضات و نارضایتی زناشویی که می‌تواند منجر به خیانت شود. هم‌چنین فرهنگ‌سازی در خصوص استفاده مناسب و سالم از فضای مجازی و سعی در بومی‌سازی چنین سامانه‌هایی جهت کنترل کیفی محتوایی و سالم‌سازی محیط‌های مجازی لازم به نظر می‌رسد. همین‌طور رفع موانع فرهنگی جهت مراجعه به متخصصین حوزه خانواده جهت درمان مشکلات و تعارضات زناشویی و فراهم نمودن امکان دسترسی آسان و کم‌هزینه با توسعه خدمات بیمه‌ای برای افراد جهت کاهش و پیشگیری از آسیب‌ها مؤثر خواهد بود؛ و در نهایت انجام تحقیقات بیشتر در خصوص میزان شیوع و راه‌های پیشگیری از روابط فرازناشویی و خدمات متناسب و مؤثر برای آسیب دیدگان از خیانت نیاز است.

منابع

احمدی، خدابخش؛ عبدالملکی، هادی، افسر دیر، بیتا؛ سیداسماعیلی، فتح‌الله. (۱۳۸۹). نقش عوامل خانوادگی در نوع و میزان استفاده از اینترنت. مجله علوم رفتاری، دوره ۴، شماره ۴، ۳۲۷-۳۳۳.

اصغری، فرهاد و قاسمی‌جوینده، رضا. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین هوش اخلاقی و گرایش‌های مذهبی با رضایت زناشویی در معلمان متأهل. فصل‌نامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده، سال چهارم، شماره ۱.

اسگندری، غلامرضا (۱۳۹۱) تأثیر هوش اخلاقی مدیران بر مهارت‌های ارتباطی آنان در سازمان تأمین اجتماعی. مجله فراسوی مدیریت، ۶ (۲)، ۱۰۵ تا ۱۲۸.

- امامی، زهرا؛ مولوی، حسین؛ کلانتری، مهرداد. (۱۳۹۳). تحلیل مسیر هوش معنوی و هوش اخلاقی بر خودشکوفایی و رضایت از زندگی در سالمندان شهر اصفهان. مجله دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، سال پانزدهم، شماره ۲، (پیاپی ۵۶).
- امیرخانی، امیرحسین؛ وحدت، داود و خضریان، سمیرا. (۱۳۸۹). ارتباط بین اخلاق اینترنتی و پنج الگوی شخصیتی دانشجویان. فصل‌نامه اخلاق در علوم و فناوری، سال پنجم شماره‌های ۳ و ۴. بخشوده، اسماء و بهرامی‌احسان، هادی. (۱۳۹۱). نقش «انتظارات ناشویی» و «مبادلات سالم» در پیش‌بینی «رضایت ناشویی زوجین». دو فصل‌نامه علمی-پژوهشی مطالعات اسلام و روان‌شناسی، سال ۶، شماره ۱۰، ۱۳۹۱، ۲۷-۲۲.
- بشیر، حسن و افراسیابی، محمدصادق. (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک زندگی جوانان: مطالعه موردی بزرگ‌ترین جامعه مجازی ایرانیان، فصل‌نامه تحقیقات فرهنگی، دوره پنجم، شماره ۱، ۶۲-۳۱.
- ترکان، هاجر و مولوی حسین. (۱۳۸۸). بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی «شاخص رضایت ناشویی». مجله روان‌شناسی ۴۹، سال سیزدهم، شماره ۱.
- تنگویی، محمد؛ جان‌بزرگی، مسعود و مهدویان، علیرضا. (۱۳۹۰). رابطه «الگوهای ارتباطی زوجین» با «رضامندی ناشویی». دو فصل‌نامه علمی پژوهشی مطالعات اسلام و روان‌شناسی، سال ۵، شماره ۹، ۵۷-۷۷.
- ثناپی، باقر. (۱۳۷۹). مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج. تهران، انتشارات بعثت.
- حاتمی، محمدرضا و مذهبی، سارویه. (۱۳۹۰). رسانه و نگرش زنان به هویت جنسیتی خود. فصل‌نامه تحقیقات فرهنگی، دوره چهارم، شماره دوم، ۲۰۹-۱۸۵.
- خدایاری‌فرد، محمد؛ شهابی، روح‌الله و اکبری‌زردخانه، سعید. (۱۳۸۶). رابطه نگرش مذهبی با رضایت ناشویی در دانشجویان متأهل. فصل‌نامه خانواده‌پژوهی، سال سوم، شماره ۱۰.
- ربیعی، علی و محمدزاده‌یزد، فرشته. (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی فضای مجازی، بررسی تأثیر استفاده از اینترنت بر انزوای اجتماعی دانشجویان. فصل‌نامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، سال دوم، شماره ششم، ۴۳ - ۶۰.
- رستمی‌نژاد، محمدعلی، وحدانی اسدی، محمدرضا؛ ایزدی، مریم؛ روحانی، زهرا. (۱۳۹۳). مدیریت آسیب‌های تلفن همراه در مدرسه: درنگی بر کارکردهای مثبت و منفی آن. مجله مطالعات مدیریت بر آموزش انتظامی، سال هفتم، شماره یک، (پیاپی ۲۵).
- رضاپورمیرصالح، یاسر؛ اسمعیلی، معصومه؛ فرحبخش، کیومرث و سعیدذکایی، محمد. (۱۳۹۲). اثربخشی آموزه‌های مبتنی بر ارزش‌های اسلامی در افزایش رضایت ناشویی زنان متأهل. مجله اسلام و پژوهش‌های تربیتی، سال پنجم، شماره دوم، پیاپی ۱۰، ۷۱-۸۲.
- زندوانیان، احمد؛ حیدری، مریم؛ باقری، ریحانه؛ عطارزاده، فاطمه. (۱۳۹۲). آسیب‌های فضای مجازی بین دختران دانش‌آموز دختر. مجله فرهنگ و ارتباطات، سال چهارم، شماره بیست و سوم.

- دل آور، مریم سادات، احمدی، حبیب. (۱۳۹۱). رابطه استفاده از فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی بر میزان ارتباط با جنس مخالف. مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، سال نهم، شماره دوم، ۱-۲۴.
- ذکاوتی قراگوزلو، علی. (۱۳۹۴). هوش مصنوعی، هوش معنوی، هوش فرهنگی، هوش اخلاقی و جامعه‌پذیری. فصل‌نامه پژوهش‌های تربیتی، شماره ۳.
- ساتکین، مجتبی؛ فتحی آشتیانی، علی؛ قهوه‌چی الحسینی، فهیمه؛ اله وردی، سحر. (۱۳۹۳). پیش‌بینی رضایت زناشویی بر اساس هوش معنوی و هوش هیجانی. مجله علوم رفتاری، دوره ۸، شماره ۱، ۳۵-۲۹.
- ستوده، هاجر، رشیدی، کیانوش. (۱۳۹۲). پیامدهای فن‌آوری اطلاعات برای سلامتی روان، اخلاق و اجتماع. مجله مدیریت و اطلاعات سلامت، دوره دهم، شماره دوم.
- سلیمانیان، ع. ا. (۱۳۷۳). بررسی تأثیر تفکرات غیرمنطقی بر اساس رویکرد شناختی بر نارضایتی زناشویی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
- سیف، سوسن. (۱۳۷۸). بهداشت روان خانواده، فصل‌نامه اصول بهداشت روانی. شماره اول، سال اول، ۹۷ تا ۹۲.
- عاملی، سعیدرضا و حاجی‌جعفری، مجتبی. (۱۳۹۱). رویکرد دو فضایی به آسیب‌های مجازی و دین: نگرش و تجربه‌ها. دو فصل‌نامه علمی پژوهشی دین و ارتباطات، سال نوزدهم، شماره اول (پیاپی ۴۱).
- عبدی، محمدرضا؛ خوش‌کنش، ابوالقاسم؛ پورابراهیم، تقی و محمدی، روح اله. (۱۳۹۱). بررسی سبک دل‌بستگی و رضایت زناشویی افراد متأهل درگیر خیانت اینترنتی. مجله مطالعات روان‌شناختی، دوره ۸، شماره ۳.
- عدالتی شاطری، زهره؛ آقامحمدیان‌شعرباف، حمیدرضا؛ مدرس‌غروی، مرتضی؛ حسن‌آبادی، حسین. (۱۳۸۸). بررسی اثربخشی طرح تایم (غنی‌سازی ازدواج) بر رضایت زناشویی زوج‌های دانشجو. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان، دوره چهاردهم، ۸۹ تا ۹۸.
- علیدادی طائمه، فرشته؛ جعفری‌روشن، مرجان و اسماعیل پورمقدم. (۱۳۹۳). رابطه هوش معنوی با راهبردهای برخورد با تعارضات زناشویی و رضایتمندی زناشویی در دانشجویان متأهل شهر تهران. فصل‌نامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده، سال چهارم، شماره ۳.
- فتحی، منصور؛ فکرآزاد، حسین؛ غفاری، غلامرضا؛ بوالهروی، جعفر. (۱۳۹۲). عوامل زمینه‌ساز بی‌وفایی زناشویی زنان. فصل‌نامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، سال سیزدهم، شماره ۵۱.
- قاسمی، وحید؛ عدلی‌پور، صمد و کیانپور، مسعود. (۱۳۹۱). تعامل در فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و تأثیر آن بر هویت دینی جوانان با مطالعه موردی فیس‌بوک و جوانان شهر اصفهان. دو فصل‌نامه علمی پژوهشی دین و ارتباطات، سال نوزدهم، شماره دوم (پیاپی ۲)، ۵-۳۶.

- کردمیرزا نیکوزاده، عزت‌اله؛ عسکررمکی، شیما. (۱۳۹۴). بررسی رابطه درون‌گرایی - برون‌گرایی و منبع کنترل با نیاز به شناخت در دانشجویان عضو شبکه‌های اجتماعی (فیس‌بوک) آنلاین. فصل‌نامه پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، شماره ۱۸.
- کرمی‌باغظیفونی، زهرا؛ فرنودیان، پریسا؛ خالدیان، محمد؛ نعمتی‌سوگلی‌تپه، فاطمه؛ رعایی، فرزانه. (۱۳۹۴). بررسی اثربخشی اخلاق حرفه‌ای بر هوش اخلاقی و جامعه‌پسندی شخصیت امدادگران هلال‌احمر تهران. فصل‌نامه پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، دوره ۵، شماره ۱۷.
- کفاشی، مجید. (۱۳۸۹). مدل‌سازی معادلات ساختاری تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده. پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال چهارم، شماره سوم.
- گل‌محمدیان، محسن؛ یاسمی‌نژاد، پریسا و نادری، نادر. (۱۳۹۲). رابطه استفاده مفرط از تلفن همراه با ابعاد کیفیت زندگی در دانشجویان. ماهنامه علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، سال هفدهم، شماره ششم.
- محکم‌کار، ایمان و حلاج، محمدمهدی. (۱۳۹۳). فضای مجازی، ابعاد، ویژگی‌های و کارکردهای آن در عرصه هویت با محوریت شبکه‌های اجتماعی مجازی، مجله معرفت، سال بیست و سوم؛ شماره ۲۰۱، ۶۳-۸۲.
- مختاری‌پور، مرضیه و سیادت، علی. (۱۳۸۸). بررسی مقایسه‌ای ابعاد هوش اخلاقی از دیدگاه دانشمندان با قرآن کریم و ائمه معصومین (ع). دو فصل‌نامه علمی - تخصصی مطالعات اسلام و روان‌شناسی، سال ۳، شماره ۴، ۹۷ تا ۱۱۸.
- مرادی، شهاب؛ رجب‌پور، مجتبی؛ کیا ارثی، فرحناز؛ حاجلو، نادر و رادبخش، ناهید. (۱۳۹۳). انگیزه‌های استفاده از شبکه‌های مجازی اجتماعی. مجله فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۱۰، سال چهارم، شماره اول.
- مدرسی، فریبا؛ زاهدیان، سیدحسن و هاشمی‌محمدآبادی، نذیر. (۱۳۹۳). میزان سازگاری زناشویی و کیفیت عشق در متقاضیان طلاق دارای سابقه خیانت زناشویی و فاقد سابقه خیانت زناشویی. ارمغان دانش، مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی یاسوج، دوره ۱۹، شماره ۱، (شماره پی‌درپی ۸۴).
- مرکز مدیریت توسعه ملی اینترنت. (۱۳۹۴) وابسته به سازمان فناوری و اطلاعات ایران. منصوریان، مرتضی؛ صلحی، مهناز؛ ادب، زهره و لطیفی، مرضیه. (۱۳۹۳). رابطه وابستگی به تلفن همراه با احساس تنهایی و حمایت اجتماعی در دانشجویان. مجله علوم پزشکی رازی، دوره ۲۱، شماره ۱۲۰.
- موسوی، سیدکمال‌الدین. (۱۳۹۰). بررسی نگرش به تلفن همراه در بانوان ساکن تهران (سال ۱۳۸۸). مجله مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، سال ۹، شماره ۲۹، ۸۵ تا ۱۱۰.

نشاط دوست، حمیدطاهر؛ مهربانی، حسنعلی؛ کلانتری، مهرداد؛ پالاهنگ، حسن، سلطانی، ایرج. (۱۳۸۶). تعیین عوامل مؤثر در شادکامی همسران کارکنان شرکت فولاد مبارکه. فصل نامه خانواده پژوهی سال سوم، شماره ۱۱.

نیکوگفتار، منصوره؛ صرامی فروشانی، غلامرضا؛ مینوسپیهر، سپیده (۱۳۹۴). روایی و ویژگی های روان سنجی نسخه فارسی پرسش نامه استفاده از آسیب زا از فضای مجازی - ۲. فصل نامه پژوهش های روان شناسی اجتماعی، دوره ۵، شماره ۱۷.

هومن، ح. ع. (۱۳۸۴). مدل یابی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار لیزرل. تهران، انتشارات سمت.

Amami, Z., Molavi, H. & Kalantary, M. (2014). Path analysis of the effect of spiritual and moral intelligence of self-actualization and life satisfaction in the old aged in isfahan. Knowledge and research in applied psychology, vol.15, No.2 (continuous No.56), PP: 4-13.

Amram, Y. (2007). What is spiritual intelligence? Institute of transpersonal psychology, Palo Alto, CA 94301.

Bagaross, D. A. (2008). Understanding and treating marital infidelity: a multi-dimensional model, the American journal of family therapy. 36: 1-17.

Baucom, D., Gordon, K., Snyder, D., Atkins, D., & Christensen, A. (2006). Treating affair couples: clinical considerations and initial findings. Journal of cognitive psychotherapy: an international quarterly, Vol. 20, No 4.

Bensaid, B., Machouche, S. T. & Grine, F. (2014). A Quranic framework for spiritual intelligence, Religions, 5, 179-198, DOI:10.3390/rel5010179.

Bollen, K. A. (1990). Overall fit in covariance structure models: Two types of sample size effects. Psychological Bulletin, 107 (2), 256.

Browne, M. W., & Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. Sage Focus Editions, 154, 136-136.

Both, A. (1998). Pastoral therapy and extramarital affairs: a narrative approach. Doctor of theology, university of south Africa.

Burdette, A. M., Ellison, C. H., Sherkat, D. E. & Gore, J. K. (2007). Are there religious variations in marital infidelity? Journal of family issues, Vol. 28, No 12, 1553-1581.

Charny, I. W. & Parnass, S. (1995). The impact of extramarital relationships on the continuation of marriages. Journal of sex and marital therapy, Volume. 21, 1995-issue 2.

Collin, P. H., Rahilly, K., Richardson, I. & Third, A. (2011). The benefits of social networking services: A literature review. Cooperative research centre for young people. technology and well being. Melbourne.

Ebrahimi, K., Destjerdi, R., Vahidi, T. & Ghini, M. (2012). The relationship between spiritual intelligence and emotional intelligence with life satisfaction among gifted female high school students. Procedia-social and behavioral sciences 84, 314-320.

Esmaili, M., Golzari, M. & Sohrabi, F. (2012). The effectiveness of teaching stress – coping strategies of enhance satisfaction of women after partner's extramarital affairs. *procedia - social and behavioral sciences*, Volume. 84, P 70-75.

Gollipour, S., Aghighat, S., Manavipour, D. (2014). The relationship between spiritual and moral intelligence with the meaning of life among the volunteers of the emergnt Reaction. *The neuroscience journal of shefaye khatam*, Volume. 2, Number. 4 (2014).

Hooker, S. A., Masters, K. S. & Carey, K. B. (2014). Multidimensional assessment of religiousness/spirituality and health behaviors in college students. *International journal for the psychology of religion*, 24: 228-240.

Jacob, J. & Rajeswari, V. (2013). Role of spiritual intelligence in families: a study among spouses. *International journal of behavioral and movement sciences*, Vol. 02, No. 2013, issue 04.

Kalantarkousheh, M., Nickamal, N., Amanollahi, Z. & Dehghani, E. (2014). Spiritual intelligence and life satisfaction among married and unmarried females. *Open journal of social sciences*, 2014, 2, 172-177.

Kewna, Z., Mwanzo, I., Shisanya, CH., Comlin, CH., Comlin, C., Turan, J., Achiro, I. & Bukusie (2014). Predictors of extramarital partnerships among women married to fishermen along lake Victoria in kisumu county, Kenya. *Journal research article*, april 18, 2014.

Mahmood, K., & Najeeb, Z. (2013). Personality traits, infidelity and marital satisfaction among married men and women. *international journal of engineering*, v Vol. 4, Issue 12.

Mishra, P., & Vashist, K. (2014). A review study of spiritual intelligence, stress and well-being of adolescents in 21st century. *International journal of research in applied, natural and social sciences*, Vol. 2, Issue 4.

Ronel, N., Gan, R. (2008). The experience of spiritual intelligence. *The journal of transpersonal psychology*, 2002. Vol. 40, No.1.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics* (5th Ed.). New York, Allyn and Bacon.

Wheaton, B., Muthen, B., Alwin, D. F., & Summers, G. (1977). Assessing Reliability and Stability in Panel Models, *Sociological Methodology*, 8(1), 84 - 136.

Winking T., kuplan, H., Gurven, M. & Rucas, S. (2007). Why do men marry and why do they stray. *Proceedings of the royal society. B* (2007), Z 74, 1643-1649.

